

ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ РЕГІОНУ

В. В. ГОНЧАРУК

(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті полягає в обґрунтуванні етапів перетворення в управлінні житлово-комунальним господарством регіону. Статтю присвячено дослідженню еволюції управління житлово-комунальним господарством регіону. Методика дослідження.* *Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. Результати.* *У методологічному плані житлово-комунальне підприємство розглядається як елемент соціальної інфраструктури регіону. Особливості розвитку житлово-комунального господарства регіону досліджено крізь призму еволюційного, системного та синергетичного теоретико-методологічних підходів. З точки зору філософії визначено категорії «еволюція» та «революція». Наведено ознаки «революції» в управлінні у сфері послуг житлово-комунального господарства. Наведено комплекс цілей управління у сфері послуг житлово-комунального господарства як результат еволюції управління галуззю житлово-комунального господарства. Практична значущість результатів дослідження.* *У статті доведено, що житлово-комунальне господарство регіону представляє собою економічну підсистему регіону, яка самостійно діє, але жорстко взаємопов'язана з іншими регіональними економічними підсистемами. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці діяльності житлово-комунального господарства регіону.*

Ключові слова: управління, еволюція, революція, розвиток, реінжиніринг, цілі, інфраструктура, система.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Управління у сфері житлово-комунального господарства в історичному аспекті еволюціонує з моменту появи самої галузі. На значно вищому рівні це помітно в муніципальному господарстві, ніж у сільських поселеннях. Нині до галузі управління у сфері послуг ЖКГ входять і окремі приватні володіння з будинками, які підключені до централізованого електро-, газо- і водопостачання, водовідведення, тому проблема управління з позиції пошуку інноваційних методів та підходів до управління всього житлово-господарського комплексу (ЖКК), які б найповнішою мірою врахували регіональні умови та особливості його функціонування, сьогодні потребує негайного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перетворення в галузі управління у сфері послуг ЖКГ в історичному аспекті подані в ро-

ботах таких учених-регіоналістів, як О. Амосов, В. Бакіров, А. Стадницький, О. Димченко, І. Драган, Т. Качала, Г. Крамаренко та ін.

Серед дослідників і сьогодні ведеться дискусія про базові принципи управління ЖКГ – приватного чи державного управління у даній сфері. У тому чи тому випадку виникає питання про природню монополію в ЖКК, що вказує на подальше дослідження еволюції управління у сфері ЖКГ регіону.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в обґрунтуванні етапів перетворення в управлінні житлово-комунального господарства регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На думку багатьох дослідників, у результаті еволюції регіональної інфраструктури змінилася традиційна класифікація, унаслідок чого закономірно був виділений новий ключовий її елемент – житлово-комунальний (рис. 1).

Еволюцію управління житлово-комунальним господарством регіону, перш за все, слід розглядати в методологічному плані, де, згідно з одним із визначень методології, під час дослідження еволюції вивчаються засоби, передумови та принципи організації практично-перетворювальної діяльності у сфері управління ЖКГ регіону.

Досліджуючи характеристики й особливості розвитку соціальної інфраструктури регіону, які розглядаються відповідно до еволюційних,

системних і синергетичних теоретико-методологічних підходів та постають загальними для сфери ЖКГ як елемента соціальної інфраструктури. Така база дозволяє розглядати управління розвитком житлово-комунальним господарством у системно-синергетичному аспекті з елементами еволюції, де управління ЖКГ може розглядатися в історичному аспекті, але для цього дослідження великий інтерес представляє методологічний аспект [4].

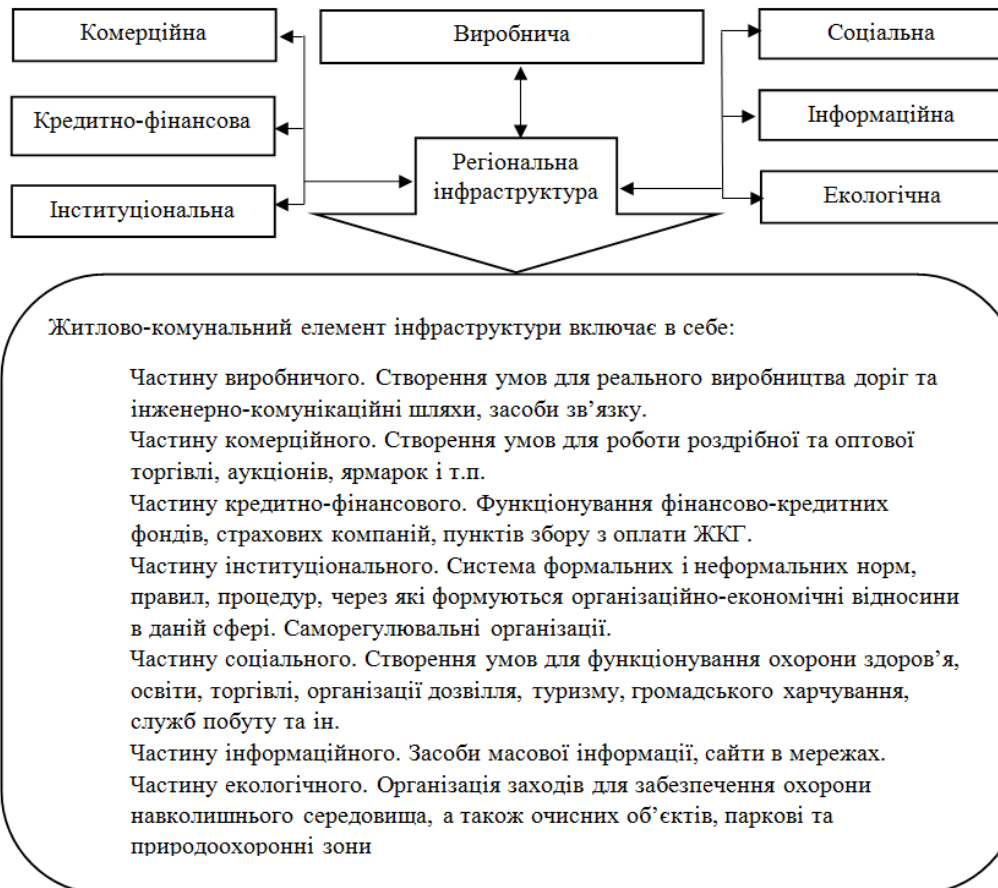

Рис. 1. Класифікація регіональної інфраструктури: результати еволюції

Зміст синергетичного підходу до управління полягає в тому, що він орієнтований не на зовнішні, а на внутрішні фактори розвитку, на те, що саме властиве самому середовищу. Іншими словами, він орієнтований не на бажання, наміри, проекти суб'єкта експериментальної, конструкторської, реформаторської діяльності перебудови, а на власні закони еволюції в самоорганізації складних систем. За таких умов вирішального значення набуває не сила (величина, інтенсивність, тривалість і т. п.) управлінського впливу, а його здатність самоструктуруватися під впливом середовища, тобто має місце пра-

вильна топологія (розповсюджена та тимчасова симетрія) цього впливу.

Житлово-комунальне господарство регіону представляє собою економічну підсистему регіону, що самостійно діє, але жорстко взаємопов'язана з іншими регіональними економічними підсистемами (виробництво, сільське господарство й т. п.).

Із точки зору філософії, «еволюція» та «революція» – поняття, які застосовуються під час характеристики різних сторін розвитку. Еволюція в самому широкому розумінні розглядається як зміна буття й усвідомлення (у такому

розумінні поняття «еволюція» і «розвиток» (близькі за змістом), яке включає в себе якісні й кількісні зміни. Ступінь якісних змін розвитку відображає відповідність понять «еволюція» і «революція». Відповідно поняття «еволюція» стосується більш або менш повільних, поступових, кількісних змін, а «революція» –корінних, якісних, стрибкових перетворень. Еволюція і революція знаходять своє відображення в законі переходу кількісних змін у якісні. Складність цього співвідношення виявляється в результаті аналізу виникнення чого-небудь нового. Дійсно, нове не має можливості виникати з нічого у вигляді продукту надприродного творіння, воно завжди може бути тільки результатом попереднього стану. При цьому попередній стан сам по собі не може породжувати щось нове, оскільки воно може бути тільки принципово іншим, ніж той стан, із якого воно виникає. Тож нове може виникати тільки у вигляді перерви поступовості, стрибка, революції. Тому еволюція і революція – необхідні моменти розвитку управління у сфері послуг КЖГ: еволюція підготовлює революцію, а остання завершує першу [7].

Тоді ознаками «революції» в управлінні у сфері послуг ЖКГ регіону можна вважати:

- наявність різкого стрибку, великої організаційно-структурної зміни в господарській діяльності ЖКГ;
- наявність кризи, яка передує такому різкому стрибку;
- розрив у послідовності, наступності у процесі розвитку господарської діяльності ЖКГ.

Сам стрибок не слід сприймати в дослівному значенні цього слова, його доцільно розглядати у вигляді різкої зміни у швидкості процесу. Слід також думати, що процес може бути революційним у повному розумінні тільки тоді, коли виявленні всі три перераховані ознаки.

У дослідженні відмічається безпосередній зв'язок революційного етапу розвитку з еволюційним. Він полягає в тому, що революційні перетворення постають основою еволюційних перетворень. У такому випадку виявляється принцип синергізму, коли ефект першого сумується з іншим, тобто коли один розвиток обумовлює наступний. Це, за змістом, відповідає філософському поняттю переходу кількості в якість, і навпаки. Революційні якісні

перетворення ведуть до змін кількісних, різке зростання величини виробленої продукції, робіт, послуг – за рахунок появи нової високопродуктивної техніки, технологій і т. д.

Має місце і зворотній порядок, коли еволюція (кількісні зміни) готує революційні перетворення (якісні зміни). У цьому випадку економічна система проходить точку біфуркації, вибираючи той чи той напрямок розвитку. Тобто розвиток економічної системи представляє собою процес революційних та еволюційних перетворень, які призводять до ефекту синергетичної властивості, що відображає кількісні та якісні характеристики параметрів змін.

У цьому дослідженні доцільно розглядати таке явище, як реінжиніринг. Тож у чому полягає «революційність» поняття «реінжиніринг»? Він пов'язаний із фундаментальним переглядом і радикальним перепроєктуванням бізнес-процесів, що спрямовані на досягнення існуючих покращень під ключовим для сучасного бізнесу показником результативності. Праця «Реінжиніринг корпорації: Маніфест революції в бізнесі» [8] також дає відповідь на ключове для цього дослідження запитання: чи можливе застосування реінжинірингу для управлінських і державних установ? Автори відповідають однозначно. Суть реінжинірингу є переглядом організації роботи, у зв'язку з чим реінжиніринг знаходить своє застосування на будь-яких підприємствах (установах), але в будь-яких випадках виникають особливі проблеми. Одна з них – складність виміру ефективності. Організації із приватного сектору мають змогу оцінити свій успіх, виходячи з розміру прибутку, який пов'язаний із рядом різних змінних, які можна підвищити, наприклад, шляхом зниження витрат, підвищення якості, сервісу. Фінансові результати – простий спосіб визначити, відбуваються покращення в компанії чи ні, але в більшості державних установ є тільки погоджений зверху кошторис, тому складно оцінити співвідношення між покращенням послуг і зниженням витрат [6].

Наступна складність полягає в тому, що набагато краще зруйнувати бар'єри між відділами всередині організації, ніж між державними установами. Загалом, реінжиніринг слід проводити на рівні організації.

Умови самоорганізації забезпечуються змінами в культурі управління (у тому числі в культурі, обумовленій зміною технологіч-

них статутів, а також об'єднанням цінностей суб'єктів управління у сфері послуг ЖКГ. Тобто процес розвитку в системі управління сфери послуг ЖКГ супроводжується оновленням місії, появою нових складових елементів коопераційного потенціалу ЖКГ, прогресивністю громадян і суспільства. Вони описуються новою моделлю розвитку структури, розглядаються як фрактальний цикл, у якому вміщені елементи, притаманні не тільки еволюційному розвитку (створення, становлення), але й пов'язані із синергетичним процесом саморухом об'єкта (сфера послуг ЖКГ регіону) [2].

Оскільки основою розвитку системи управління у сфері послуг ЖКГ є самоорганізаційна людина, то умови його функціонування й розвитку повинні бути підконтрольні самому населенню. Наслідок – результативність розвитку системи управління у сфері послуг ЖКГ визначається ступенем участі в ній самодіяльності населення, у першу чергу, власників житла. Тому, крім створення загальних умов і напрямів (економічні, технічні, правові умови розвитку системи управління у сфері послуг ЖКГ), важливим завданням розвитку системи управління у сфері послуг ЖКГ постає активація процесів самоорганізації суб'єктів сфери послуг ЖКГ.

Тож можна визначити основні напрями розвитку системи управління у сфері послуг ЖКГ [4]:

Аспекти, що потребують змін в управлінні у сфері послуг ЖКГ:

1) відсутність внутрішньої доцільності в системі управління ЖКГ, коли чекають наказ «зверху»;

2) недостатнє використання сучасних інструментів у ході управління розвитком галузі ЖКГ;

3) обмеженість і нерегульованість надходжень бюджетних засобів;

4) недостатня ефективність діяльності інфраструктури, що забезпечує управління розвитком ЖКГ на місцевому рівні;

5) недостатньо ефективна система підготовки персоналу, відповідального за рішення поставлених завдань;

6) неефективні методи інформаційного забезпечення розвитку ЖКГ;

7) низький рівень довіри громадян.

Напрями розвитку:

1) перетворення сфери житлового госпо-

дарства в систему, що розвивається на принципах саморозвитку. Створення механізму реалізації і балансу соціально-економічних інтересів використання та виробництва послуг ЖКГ;

2) оптимальне поєднання сучасних підходів до управління змінами в галузі ЖКГ;

3) реалізація довготривалих децентралізованих і регіональних програм розвитку ЖКГ;

4) удосконалення інфраструктури управління ЖКГ на місцевому рівні за рахунок надання суб'єктам інфраструктури нових функцій, цілей, завдань;

5) створення системи підготовки й перепідготовки та розвитку кадрового складу галузі ЖКГ;

6) удосконалення технологій інформаційного забезпечення розвитку ЖКГ;

7) заходи, направлені на підвищення рівня довіри населення до влади.

Отже, важливим завданням постає вдосконалення в територіальних утвореннях соціально-економічного механізму, який сприятиме: процесам самоорганізації, починаючи від власників житла й закінчуючи іншими суб'єктами сфери послуг ЖКГ; розвитку культури відносин за всіма розкритими ринковою практикою формами її прояву [1].

Мета управління у сфері послуг ЖКГ регіону в умовах ринкових відносин – це не коректування ринкового механізму, а забезпечення кооперації і конкуренції всюди, де це можливо, здійснення регулювальної дії, де це необхідно. Говорячи про житлово-комунальне господарство, слід відмітити, що територія обслуговування збільшується із зростанням чисельності населення в різного роду поселення (насамперед, міського типу), поверховості житлового фонду, зменшенням вільних територій, запасів води, газу, зростанням їх вартості. Зі зростанням чисельності населення міста, його інфраструктур погіршується екологія, збільшуються витрати часу на ділові та культурні поїздки, але для розвитку системи комунального обслуговування це може бути позитивним фактором централізації системи інженерного забезпечення за їх нормального технічного стані й нормативних втрат у мережах. Централізація включає в себе: підвищення рівня організаційно-побутових умов проживання населення; підвищення ефективності використання первинних ресурсів; підвищення ефективності

управління житлово-комунального обслуговування; зменшення матеріальних і трудових витрат на будівництво будівель та їх експлуатацію; підвищення надійності й безпеки систем інженерного обслуговування жилих будинків [2].

Результат еволюції управління житлово-комунальним господарством регіону в контексті розглянутих положень ілюструється комплексом цілей управління у сфері послуг житлово-комунальним господарством регіону:

– стратегічні, тактичні (досягнення економічної ефективності, підтримки збереження та експлуатаційних характеристик об'єктів ЖКГ, розширене виробництво ЖКГ регіону, підвищення якості послуг ЖКГ і якості життя населення регіону);

– економічні, соціальні, екологічні, технологічні, інституціональні (зниження витрат, оптимізація структури, льотні послуги, модернізація обладнання і інженерних конструкцій для зниження енергозатрат);

– маркетингові, програмні, фінансові, інвестиційні, кадрові (досягнення необхідного об'єму реалізації послуг, виконання виробничої програми, залучення додаткових джерел фінансування, залучення лізингу, підвищення кваліфікаційного рівня спеціалістів);

– внутрішні, зовнішні (адаптація господарської діяльності управлінських структур ЖКГ регіону до інших економічних умов, забезпечення стабільного фінансового стану структурних одиниць ЖКГ регіону);

– першочергові, перспективні (наступний фінансовий рік та наступний тривалий період);

– кількісні та якісні (досягнення планового об'єму послуг ЖКГ, зміна періодичного надання послуг) і т. д.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. На момент проведення дослідження реформування сфери житлово-комунального господарства в Україні продовжується, але зрозуміло, що тільки завдяки змінам ця галузь може стати однією з найбільш економічно привабливих за умови ефективного управління реалізацією житлово-комунальних послуг у регіоні. Як результат еволюції управління житлово-комунальним господарством регіону повинен виконуватися комплекс цілей управління у сфері послуг житлово-комунального господарства регіону, що сформувався на сьо-

годні, – досягнення економічної ефективності, підтримка та збереження експлуатаційних характеристик об'єктів ЖКГ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов О. Ю. Місце житлово-комунального господарства на ринку сфери послуг України / О. Ю. Амосов // *Бизнес-інформ*. – 2010. – № 11. – С. 32–38.
2. Бакіров В. С. Регіональний розвиток як фактор суспільної консолідації: програма «Харківщина – 2010» / В. С. Бакіров, Ю. Ж. Шайгородський // *На шляху до суспільної злагоди*. – 2010. – С. 42–45.
3. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм функціонування житлово-комунального господарства [Електронний ресурс] / З. В. Герасимчук. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_4/35.pdf (дата звернення: 7.06.2018). – Назва з екрана.
4. Драган І. О. Модернізація житлово-комунального господарства в Україні: теорія, методологія, практика державного управління : монографія / І. О. Драган. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 400 с.
5. Качала Т. М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу : монографія / Т. М. Качала. – Київ : Наук. думка, 2008. – 252 с.
6. Нагорна О. В. Система фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства / О. В. Нагорна // *Глобальні та національні проблеми економіки*. Збірник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2016. – Вип. 9. – С. 665–668.
7. Пакулін С. Л. Удосконалення державного регулювання розвитку житлово-комунального комплексу регіону / С. Л. Пакулін, О. О. Топчій // *Вісник Дніпропетровського університету*. Сер. : Економіка. – 2013. – Вип. 7(1). – С. 17–22.

8. Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе ; пер. с англ. / М. Хаммер, Дж. Чампи. – Санкт-Петербург : Издательство С.-Петербургского университета, 1997. – 332 с.

REFERENCES

1. Amosov, U. O. (2010). **Mistse zhytlovo-komunalnoho hospodarstva na rynku sfery posluh Ukrainy** [The place of housing and communal services in the market of services of Ukraine]. *Byznes-ynform – Business inform*, 11, 32–38 [in Ukrainian].
2. Bakirov, V. S. & Shaihorodskyyi, Yu. Zh. (2010). Rehionalnyi rozvytok yak faktor suspilnoi konsolidatsii: prohrama “Kharkivshchyna-2010” [Regional development as a factor of social consolidation: the program “Kharkiv region-2010”]. *Na shliakhu do suspilnoi zlahody – On the way to social harmony*, 42–45 [in Ukrainian].
3. Herasymchuk, Z. V. (2011). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm funktsionuvannia zhytlovo-komunalnoho hospodarstva [Organizational-economic mechanism of functioning of housing and communal services]. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_4/35.pdf (accessed 7 June 2018) [in Ukrainian].
4. Drahan, I. O. (2010). *Modernizatsiia zhytlovo-komunalnoho hospodarstva v Ukraini: teoriia, metodolohiia, praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Modernization of Housing and Communal Services in Ukraine: Theory, Methodology, Practice of Public Administration]. Donetsk : South-East [in Ukrainian].
5. Kachala, T. M. (2008). *Zhytlovo-komunalne hospodarstvo v systemi miskoho kompleksu* [Housing and communal economy in the system of the city complex]. Kyiv : Nauk. Dumka [in Ukrainian].
6. Nahorna, O. V. (2016). Systema finansovoho zabezpechennia pidpriemstv zhytlovo-komunalnoho hospodarstva [The system of financial provision of housing and communal services enterprises]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Zbirnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho – Global and national problems of the economy. Collection of Nikolayev National University named after V.O. Sukhomlynsky: Collectes papers*, (9), (pp. 665–668) [in Ukrainian].
7. Pakulin, S. L. & Topchii, O. O. (2013). Udokonalennia derzhavnoho rehuliuвання rozvytku zhytlovo-komunalnoho kompleksu rehionu [Improvement of state regulation of housing and communal complex development in the region]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Ser. Ekonomika – Bulletin of Dnipropetrovsk University: Collected papers. The series Economics*, (7 (1), (pp. 17-22) [in Ukrainian].
8. Khammer, M. & Champy, Dzh. (1997). *Reynzhenyrynkh korporatsyy: Manyfest revoliutsyyi v byznese* [Corporate reengineering: The manifesto of the revolution in business]. Sankt Petersburg : Publishing House of St. Petersburg University [in Russian].

В. В. Гончарук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Эволюция управления жилищно-коммунальным хозяйством региона.**

Аннотация. Цель статьи заключается в обосновании этапов преобразования в управлении жилищно-коммунальным хозяйством региона. Статья посвящена исследованию эволюции управления жилищно-коммунальным хозяйством региона. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** В методологическом плане жилищно-коммунальное предприятие рассматривается как элемент социальной инфраструктуры региона. Особенности развития жилищно-коммунального хозяйства региона исследованы сквозь призму эволюционного, системного и синергетического теоретико-методологических подходов. С точки зрения философии определены категории «эволюция» и «революция». Приведены признаки «революции» в управлении в сфере услуг жилищно-коммунального хозяйства. Приведен

комплекс целей управления в сфере услуг жилищно-коммунального хозяйства как результат эволюции управления отраслью жилищно-коммунального хозяйства. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье доказано, что жилищно-коммунальное хозяйство региона представляет собой экономическую подсистему региона, самостоятельно действующую, но жестко взаимосвязанную с другими региональными экономическими подсистемами. Основные научные положения статьи можно использовать в практике деятельности жилищно-коммунального хозяйства региона.

Ключевые слова: управление, эволюция, революция, развитие, реинжиниринг, цели, инфраструктура, система.

V. Goncharuk (Poltava University of Economics and Trade). **The evolution of management of the region housing and communal services.**

Annotation. Purpose. The article is to justify the stages of transformation in the management of housing and communal services in the region. The article is devoted to the study of the evolution of the management of housing and communal services in the region. **Methodology of research.** The solution of the tasks set in the article has been carried out with the help of such general scientific and special research methods: analysis and synthesis, systematization and generalization, and a dialectical approach. **Findings.** In methodological terms, the housing and utilities enterprise is considered as an element of the social infrastructure of the region. Features of the development of housing and communal services in the region are investigated through the prism of evolutionary, systemic and synergistic theoretical and methodological approaches. From the point of view of philosophy, the categories "evolution" and "revolution" are defined. The above signs of a "revolution" in the management of housing and communal services. The set of management objectives in the housing and utilities services sector is presented as a result of the evolution of the management of the housing and utilities sector. **Practical value.** The article proves that the housing and communal services of the region is an economic subsystem of the region, independently operating, but strictly interconnected with other regional economic subsystems. The main scientific provisions of the article can be used in the practice of housing and communal services in the region.

Keywords: management, evolution, revolution, development, reengineering, goals, infrastructure, system.